

БӨЛІМ: БАЛАБАҚША

Балабақшадағы қауіпсіздік мәдениеті: серуен, ас ішу, ойын кезіндегі негізгі ережелер

ЖАРИЯЛАНДЫ
15.01.2026

ТІРЕК СӨЗДЕР

бақылау, қауіпсіздік мәдениеті, мектепке дейінгі ұйым, ойын қауіпсіздігі, серуен қауіпсіздігі, тамақтану гигиенасы, тәуекелдің алдын алу

СІЛТЕМЕ

<https://bilimger.kz/186684/>

Сегизова Эльмира Жумахановна

«Гүлім -Ай» балабақшасы

Тәрбиеші

АННОТАЦИЯ

Мақалада мектепке дейінгі ұйымдағы қауіпсіздік мәдениетін қалыптастырудың педагогикалық және ұйымдастырушылық негіздері қарастырылады. Қауіпсіздік мәдениеті баланың өмірі мен денсаулығын қорғауға бағытталған ережелерді білуімен шектелмей, күнделікті мінез-құлық нормасына айналуы тиіс екені айқындалады. Серуен, ас ішу және ойын үдерістерінде қауіп-қатер факторлары әртүрлі болғандықтан, қауіпсіздік талаптары да жағдайға бейімделіп енгізілуі қажет. Тәрбиеші бақылауы, орта дайындығы, балалардың жас ерекшелігіне сай нұсқаулық беру және тұрақты алдын алу жұмыстары қауіпсіз орта қалыптастырудың негізгі тетігі ретінде ұсынылады.

Кілт сөздер: қауіпсіздік мәдениеті, мектепке дейінгі ұйым, серуен қауіпсіздігі, тамақтану гигиенасы, ойын қауіпсіздігі, бақылау, тәуекелдің алдын алу.

КІРІСПЕ

Мектепке дейінгі жаста бала қоршаған ортаны белсенді зерттеп, қимыл-қозғалыс арқылы тәжірибе жинақтайды, сондықтан қауіпсіздік мәселесі тәрбиелеу мен оқытудың ажырамас құрамдасына айналады. Қауіпсіздік мәдениеті ұжымның да, баланың да тұрақты дағдысына айналғанда ғана жазатайым жағдайлардың алдын алу тиімді болады: бұл жерде тәрбиеші әрекеті тек “тыйым салумен” шектелмей, қауіпсіз әрекетті

үлгілеу, түсіндіру, қадағалау және ортаға қойылатын талаптарды жүйелі басқару арқылы жүзеге асады. Балабақшада қауіпсіздік мәдениеті үш ортада айқын көрінеді: серуен кезінде (сыртқы кеңістік пен қозғалыс тәуекелі), ас ішу кезінде (гигиена, тұншығу, күйік, аллергиялық қауіп), ойын кезінде (құлау, соқтығысу, құрал-жабдықтың жарамдылығы, әлеуметтік мінез-құлық). Осы үдерістерді бірізді ұйымдастыру баланың өзін-өзі сақтау дағдыларын қалыптастырып, педагогикалық жұмыстың сапасын арттырады.

ҚАУІПСІЗДІК МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ҰЙЫМДЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Қауіпсіздік мәдениеті балабақшада “ережелер жиынтығы” ретінде емес, ортақ құндылық пен күн тәртібіне кіріккен мінез-құлық стандарты ретінде орнығуы керек, өйткені бала қауіпсіздікті көбіне сөзден емес, қайталанатын тәжірибеден үйренеді. Осы тұрғыда тәрбиеші мен көмекші персоналдың жауапкершілігі нақты бөлініп, бақылау үздіксіздігі сақталуы, ал қауіпсіздік бойынша нұсқаулықтар жас ерекшелігіне сай қысқа, түсінікті әрі күнделікті рәсімдермен бекітілуі маңызды. Тәуекелді азайтудың тиімді жолы – профилактикалық басқару: кеңістікті алдын ала тексеру, қауіпті аймақтарды белгілеу, маршрут пен тәртіпті тұрақтандыру, құралдардың жарамдылығын жүйелі қарау, балалардың топ ішіндегі қозғалыс логистикасын жоспарлау. Сонымен бірге ата-анамен серіктестік орнату қауіпсіздік мәдениетінің үй мен балабақша арасында бірізді болуына ықпал етеді: киімнің маусымға сайлығы, аяқ киімнің таймайтын болуы, денсаулықтағы шектеулер мен аллергия туралы деректің уақытылы берілуі, үйде де қауіпсіз мінез-құлықты қолдау сияқты мәселелер педагогикалық жұмыстың нәтижесін күшейтеді.

СЕРУЕН КЕЗІНДЕГІ ҚАУІПСІЗДІК: БАҚЫЛАУ, КЕҢІСТІК ЖӘНЕ ҚОЗҒАЛЫС ТӘРТІБІ

Серуен – баланың денсаулығын нығайтатын табиғи орта, бірақ дәл осы кеңістікте жарақаттану қаупі жиілейтіндіктен, серуеннің қауіпсіздігі алдын ала ұйымдастыру сапасына тәуелді. Ең әуелі аула аумағының қауіпсіздігі тексеріледі: тайғақ жер, ойық-шұңқыр, бос тұрған өткір заттар, қақпа-есіктің жабықтығы, ойын алаңы жабындысының жағдайы, көрінбейтін “соқыр нүктелер” және бөгде адамдардың кіру тәуекелі назарда болуы тиіс. Балалардың сапқа тұруы, жұппен жүруі, жолдан өту үлгісі (аула ішінде де), топтан алшақтамау тәртібі тұрақты қайталанып, “серуен ережесі” қысқа формуламен бекітіледі; тәрбиеші бақылауы қозғалысқа кедергі емес, қауіпсіз еркіндік беретін кәсіби қадағалау екенін балаларға түсіндіру маңызды. Маусымдық факторлар да қауіпсіздік мәдениетінің бөлігі: ыстықта – көлеңкелеу, су ішу тәртібі, күн өтуінің алдын алу; суықта – тоңудың белгілерін бақылау, киімді дұрыс қабаттау; жаңбыр мен қарда – тайғанау қаупін төмендету үшін қозғалыс қарқынын реттеу. Серуендегі қауіпсіздік тәрбиесі

тыйым арқылы емес, нақты жағдайды үлгілеу арқылы нәтижелі: мысалы, сырғанаққа бір бағытпен шығу, кезек сақтау, биіктікке шығуда қолды тіреу, құммен ойнағанда көзді қорғау секілді қарапайым әрекеттер тұрақты педагогикалық бақылаумен “нормаға” айналады.

АС ІШУ КЕЗІНДЕГІ ҚАУІПСІЗДІК: ГИГИЕНА, ТҰНШЫҒУДЫҢ АЛДЫН АЛУ ЖӘНЕ МӘДЕНИ ДАҒДЫ

Тамақтану үдерісі баланың физиологиялық қажеттілігін өтейтін уақыт қана емес, қауіпсіздік мәдениетін қалыптастыратын маңызды әлеуметтік-дағдылық орта, себебі дәл осы кезде санитариялық-гигиеналық талаптардың сақталуы, күйік пен тұншығу қаупінің алдын алу және дұрыс отыру-ішу мәдениеті бір мезетте тоғысады. Ас ішу алдында қол жуу, жеке сүлгі/құралды дұрыс пайдалану, үстел басына асықпай, кезекпен отыру тәртібі “міндет” ретінде емес, денсаулықты сақтайтын әрекет ретінде түсіндірілгені дұрыс; тәрбиеші балалардың қол жуу сапасын, құралдың тазалығын және үстел үстіндегі қауіпсіздікті (ыстық тағам, төгіліп кету тәуекелі) қадағалайды. Тұншығудың алдын алу үшін порцияның жасқа сай берілуі, тамақты асықпай шайнау, ауыз толы кезде сөйлемей, орындықтан тұрып кетпеу сияқты қарапайым ережелер тұрақты бекітілуі керек, ал қауіпті өнімдер (қатты, домалақ, оңай тығылатын бөлшектер) жас ерекшелігіне сай өңделіп ұсынылуы қажет. Ыстық тағамға қатысты қауіпсіздік мәдениеті де нақты тәртіпті талап етеді: тағам температурасының бақылауы, балаларға ыстық ыдысты тасытпау, сорпа мен шайды құюда ересек адамның жауапкершілігі, асығыс қимылға жол бермеу. Аллергиялық тәуекелдер тұрғысынан баланың жеке ерекшелігі, ата-ана берген медициналық мәлімет және ұйымдағы тамақтануды ұйымдастыру құжаттары өзара сәйкестендіріліп, тәрбиеші үшін бұл ақпарат қолжетімді әрі нақты болуы тиіс.

ОЙЫН КЕЗІНДЕГІ ҚАУІПСІЗДІК: ҚҰРАЛ-ЖАБДЫҚ, ӘЛЕУМЕТТІК МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚ ЖӘНЕ ТӘУЕКЕЛДІ БАСҚАРУ

Ойын – баланың жетекші әрекеті болғандықтан, қауіпсіздік мәдениеті ойынның табиғи серпінін “өшірмей”, керісінше, оны қауіпсіз арнаға түсіретін кәсіби ұйымдастыру арқылы қамтамасыз етіледі. Ойын кеңістігі баланың жасына сай эргономикалық болуы, жиһаз бұрыштарының қорғалуы, ұсақ бөлшекті ойыншықтардың қауіпсіз таңдалуы, құралдардың сынбағаны және санитариялық талапқа сай тазалануы жүйелі бақылануы тиіс; әсіресе қозғалыс ойындарында соқтығысу мен құлау қаупін азайту үшін кеңістік зонирленіп, “жүгіру аймағы” мен “тыныш ойын аймағы” логикалық ажыратылғаны тиімді. Тәрбиеші ойынның мазмұнын ғана емес, балалардың өзара әрекет мәдениетін де қадағалайды: кезек күту, итермеу, күш қолданбау, ойыншықты тартып алмау, дау туғанда сөзбен шешу сияқты әлеуметтік ережелер қауіпсіздікке тікелей әсер етеді,

өйткені көптеген жарақаттың себебі – бақылаусыз эмоция мен реттелмеген қарым-қатынас. Ашық ауадағы ойын алаңында қауіпсіздік жабындысы, құлау биіктігі, құралдың техникалық жағдайы және белсенді бақылау негізгі мәнге ие; баланың тәуекелді дұрыс бағалауын дамыту үшін “қауіпті әрекет – қауіпсіз балама” қағидасы қолданылып, балаға неге болмайтынын ғана емес, қалай қауіпсіз жасауға болатынын көрсету маңызды. Қауіпсіздік мәдениеті ойынға сырттан қосылатын талап емес, ойынның өз ішінде қалыптасатын норма болуы үшін педагог әр ойынды қысқа қауіпсіздік ережесімен бастап, дұрыс әрекетті мақұлдап, қауіпті қимылды дер кезінде тоқтатып, кейін қысқа рефлексия жасай алады.

ҚОРЫТЫНДЫ

Балабақшадағы қауіпсіздік мәдениеті – серуен, ас ішу және ойын сияқты күнделікті үдерістерде көрінетін жүйелі педагогикалық жұмыс нәтижесі. Ол санитариялық-гигиеналық талаптарды сақтау, белсенді әрі үздіксіз бақылау, кеңістікті қауіпсіз ұйымдастыру, балалардың жас ерекшелігіне сай нұсқаулық беру және әлеуметтік мінез-құлық нормаларын орнықтыру арқылы қалыптасады. Қауіпсіздікке қатысты тұрақты әдеттер ерте жастан бекігенде, бала тәуекелді дұрыс бағалап, өзін және өзгелерді қорғауға жауапкершілікпен қарай бастайды. Сондықтан қауіпсіздік мәдениеті балабақшада қағаздағы ереже емес, тәрбиешінің кәсіби ұстанымы мен күнделікті практикасында іске асатын өмір салты ретінде орнығуы тиіс.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрі. **«Мектепке дейінгі ұйымдарға және сәбилер үйлеріне қойылатын санитариялық-эпидемиологиялық талаптар» санитариялық қағидалары** (2021 ж., № ҚР ДСМ-59). Қаралған күні: 15.01.2026. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2100023469>
2. Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрі. **Өрт қауіпсіздігі қағидаларын бекіту туралы** (2022 ж., № 55). Қаралған күні: 15.01.2026. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200026867>
3. Қазақстан Республикасы. **«Азаматтық қорғау туралы» Заңы** (2014 ж., № 188-V). Қаралған күні: 15.01.2026. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1400000188>
4. IRRD (Инновациялық ғылыми-зерттеу және білім беру ресурстары). **Тәрбиеленушілердің мектепке дейінгі ұйымдарда қауіпсіз болуын қамтамасыз ету бойынша нұсқаулық** (PDF). Қаралған күні: 15.01.2026. https://irrd.kz/sites/irrd.kz/uploads/docs/2024/03/doc_04kz.pdf
5. IRRD (Инновациялық ғылыми-зерттеу және білім беру ресурстары). **Мектепке дейінгі ұйымдардағы тамақтануды ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар** (PDF). Қаралған күні: 15.01.2026.

https://irrd.kz/sites/irrd.kz/uploads/docs/metodicheskie_razrabotki/kaz/MP13_KAZ.pdf

6. UNICEF Қазақстан. **Балалар жарақаттанушылығының алдын алу**

(ақпараттық материал). Қаралған күні: 15.01.2026.

<https://www.unicef.org/kazakhstan/kk/%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D1%80-%D0%B6%D0%B0%D1%80%D0%B0%D2%9B%D0%B0%D1%82%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%83%D1%88%D1%8B%D0%BB%D1%8B%D2%93%D1%8B%D0%BD%D1%8B%D2%A3-%D0%B0%D0%BB%D0%B4%D1%8B%D0%BD-%D0%B0%D0%BB%D1%83>

7. U.S. Consumer Product Safety Commission (CPSC). **Public Playground Safety Handbook (Publication 325) (July 2025, PDF)**. Accessed: 15.01.2026.

https://www.cpsc.gov/s3fs-public/325_PublicPlaygroundSafetyHandbook2025_7-30-25_1.pdf

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.